

Архімед

Анатолій Дрофань

Скільки Павло пам'ятає свого діда, одяг його завжди заляпаний у глину або глей. Сіро-жовті плями лежать і на чорних штанах, і на злинялій старій солдатській сорочці, і навіть на кашкеті. Але до того вже всі звикли, й ніхто не дивується, бо дід — колодязник: колодязі будує на залізниці.

На вигляд він маленький, низенький, худий і трохи сутулий. Кажуть, колись був рудий. Але тепер чуб у нього білий-білий, "їжачком" підстрижений. Під широким носом з прожилками — коротенькі вуса.

Ще дід глухуватий. Щоб говорити з ним, треба добре кричати.

Розповідають, коли він був малим, ну, може, таким, як оце тепер Павло, надів ранньої осені ковзани-дерев'ячки і гайнув на став кататися. Льодок на воді тоненький-тоненький, як ото буває плівка на молоці. Мчить на ковзанах, а крига під ним так і гнеться, так і тріщить. Де проїхав — там уже й вода виступила. А потім — тра-ах!.. І в воду. Добре, що неглибоко було, якраз по шию. Виліз із води мокрий від голови до п'ят, як курка. Хворів довго, ледь залишився живим, тільки назавжди оглух.

Коли дід іншим разом згадує про все те, хтось неодмінно жартома й зауважить:

— Ото, може, відтоді ви й воду полюбили й колодязником стали?

Дід наставить долоню до вуха, щоб краще чути, і теж сміється:

— А може...

Є в діда вірний помічник — гнідий коник, маленький, кругленький, як огірочок. Запряже його дід у легенького возика, поскладає канати, цеберки, заступи та всяке інше спорядження і мандрує попід залізничною колією від будки до будки, від колодязя до колодязя. Там цябрину підправить, в іншому місці криницю вичистить чи воду зілле.

Своєму коникові він вигадав якесь чудернацьке ймення — Архімед. Стоїть, бува, той коник, запряжений у воза, десь під двором, похнюпив голову, дрімає, жде свого хазяїна. А тут уже й дід повертається.

— Що ти, Архімед, засумував? Зараз поїдемо...

І Архімед враз підніме голову, повеселішає, ворухне хвостом, а розумні сизі очі, здається, самі промовляють: "От спасибі тобі, Даниле Парфеновичу, що ти не забарився".

Данило Парфенович — то ім'я й по батькові Павлового діда. Але сталося несподіване. Дід вигадав те чудернацьке ймення — Архімед — коневі, а люди й діда почали так звати. Павло сам чув, як хлопчаки, побачивши на вулиці дідову конячину, запряжену в маленького возика, кричали:

— О, гляньте, дід Архімед їде, дід Архімед...

Та найбільш Павла дивувало інше. Вигляд у діда з вічно замащеним одягом був такий, що, здається, повинен би викликати усмішку в людей. А проте Павло завжди помічав, як знайомі, зустрічаючись, з якоюсь особливою пошаною вклонялися йому:

— Здрастуйте, Даниле Парфеновичу! Як поживаєте? Ви ж не забудьте десь там через місяць до нас завітати...

Коли так у селі шанують лікаря,— Павлові зрозуміло. Лікар — то великий чоловік! Він людей від хвороб, від смерті рятує. І Павло теж ладен низенько вклонитися йому, бо як загнав колись під ніготь колючку і боліло так, що хоч на стіну дерися, лікар за якихось три хвилини від болю звільнив. Одне слово, лікар — то діло ясне! А дід?..

Павло знизував плечима, і по його кирпатому обличчю, мов хмаринка по ясному небі, блукала іронічна усмішка.

Часто, траплялося, прийде якийсь чоловік:

— Данило Парфенович дома?

— Немає! — відповідає Павло.— На роботі.

— І не скоро буде?

— Не знаю, може, через тиждень, а може, й через два...

— От рахуба,— чухає потилицю чоловік.— А мені ж його так треба, так... Ну просто до зарізу...

А через день ще хтось на поріг:

— Діда немає?

— Нема!

— От жаль! Що ж його робити?..

Спостерігав усе те Павло, і дуже закортіло хлопцеві дізнатися: навіщо людям так потрібен дід, чому вони не можуть обходитися без нього, за що йому така шана?

Була саме літня перерва. Павло до школи не ходив і упросив діда взяти його з собою. Дід, правда, довго відмовлявся, а потім таки поступивсь:

— Ну добре, збирайся, поїдемо...

Працював він тоді на будівництві нової залізниці, що мала сполучати дві великі магістралі.

І ось путівцем, котрий побіг уздовж залізничного полотна, Архімед везе легенького возика. В ньому накладено свіжої лугової трави, що солодко пахне лепехою та болиголовом. В передку і позаду — дідове колодязне причандалля. А посередині воза з одного полудрабка звисив ноги Павло, з другого — Данило Парфенович.

Павло кирпатий, сіроокий, в синій смугастій сорочині, яку сонце добре побілило на спині. Хлопець з сорочки вже виріс, і рукава її далеко підскочили від зап'ястя. Сірий кашкет збито набік та натягнуто на лоба. Ботинки лежать у возі, і Павло помахує босими припорошеними курявою ногами.

їхати треба кілометрів тридцять.

— Потім,— каже дід,— від старої залізниці відходить нова, туди й повернемо.

Путівець попід снігозахисними перелісками в траві ледь помітний. Часом він і зовсім зникає між білими романами, червоною конюшиною та лапатим подорожником. Але Архімед усе ж добре бачить його і, мабуть, не збився б з дороги, навіть заплющивши очі.

Над головою в Павла гудуть телефонні дроти, гудуть одноманітно, тягуче, і часом

хлопцеві здається, що за возом летить якийсь величезний джміль і то своїми широкими крилами так: гу-уу... В перелісках скрекочуть сороки, кричать сиворакші, воркують горлиці. До залізничного полотна то простягаються поля, то підступає ліс.

Інколи серед зеленого віття дерев раптом блисне білий штахетник подвір'я колійного обхідника. Потім із-за сірих стовбурів старих тополь визирне жовта стіна будинку з червоною рамою широкого вікна, до якого спускається м'який дріт радіоантени. Поминуть вони ту одну будку, і знову безлюддя та тиша, тільки так само тягуче гудуть телефонні дроти, скрекочуть сороки, воркують горлиці.

Павло підбирає ноги і, підклавши під голову руки, горілиць вмощується на м'якій траві. Тепер йому видко, як по чистій блакиті неба пропливають самотні білі хмарки.

— Но, Архімед, но...— тихо жебонить десь поруч дідів голос.

Архімед форкає і біжить знехотя підтюпцем. Часом на путівці трапляються камінчики. Коли об них глухо брязкає залізна шина колеса, віз легко підскакує, і Павла хилить з боку на бік.

— Діду,— гукає він.

— Гов?

— А куди оці дроти біжать?

Данило Парфенович хвилину мовчить, мовби обмірковує онукове запитання. Потім чомусь зітхає.

— Та куди ж? В один бік,— він махає рукою через плече за спину,— на Гребінку, далі на Одесу аж до моря... А туди — на Бахмач, Конотоп і до самої Москви...

— А далі?

— Далі на всі чотири сторони, по всьому государству і аж за границю.

— Ого,— дивується Павло,— і навіть до Варшави?

— І до Варшави, і всяких там Парижів...

Павло мовчить. Але думати про ті дроти, що гудуть над головою, чомусь не перестає. Йому спадають на думку різні небилиці. Коли б зробити, наприклад, такого невеликого човника на коліщатах, повісити його на той дріт, приробити невеликий мотор і гайнути по всьому світу в мандри... Або якби оце людина могла розуміти, про що то вони гудуть, ці дроти...

Уже проїхали так кілометрів вісімнадцять, коли з одної будки, побачивши їхню підводу, вибігла жінка.

— От добре, Даниле Парфеновичу, що ви трапилися. Я вже всі вікна видивилася за вами.

— А що таке? — питає дід.

— Та вже ні рук, ні плечей не чую на собі! — забідкалася молодиця.— Діти вкинули в колодязь лампу. Ну ви могли б таке подумати? От нещастя, га?

— Як же це вони, капосники? — сплеснув руками дід.— Ну що б ти їм сказав...

— Еге... Я була на городі, а вони отаке вкоїли. Так що ви уважте, зробіть що-небудь з колодязем, бо я аж за три кілометри ходжу в село по воду. Та хоч би ж чоловік був дома, а то ж на курси послали його, хочуть бригадиром наставити.

Дід замислився. Що його робити? Завтра ж на роботі треба бути, і жінку в біді не залишиш. Пішов до колодязя. Побіг за ним і Павло. Вода в колодязі справді переливається сизими лискучими колами і тхне гасом. Ходить дід навколо колодязя, кашкета зсунув на лоба, потилицю чуха, нервує. А потім покликав жінку, питає:

— Скільки це від вас до станції?

— Сім кілометрів з гаком,— відповіла жінка.

— Ну, хоч і сім, а тобі доведеться туди бігти, голубко.

— Та я побіжу хоч і за сімнадцять, аби тільки не носити мені з села води.

— От так,— каже далі дід,— біжи до телефону, подзвони і скажи, що таке й таке діло, в біді утрапила, і дід Архімед залишився на день мене з біді виручати. На роботі буде не завтра, як думалося, а післязавтра.

Жінка пішла, але дід її знову зупинив:

— А постій, голубко. Тут, бачиш, діло таке,— посмикував він свої коротенькі вусики,— доведеться міняти, може, один, а може, й два вінки цябриння... Матеріалу якогось треба.

Жінка повела його на подвір'я до купи колоддя.

— Оце що на вас дивиться, те й беріть.

Дід примірявся недовго. Познімав з воза свої інструменти, засукав рукави, плюнув у долоні й заходився обтісувати дубові колоди.

— Гех... гех...— хекав він, коли від колоди відколювалася надто груба тріска.

Павло сидів на возі і, трохи нудьгуючи, стежив за роботою діда.

— Ти не хочеш тесатися? — питав дід так у колоди, ніби вона вміла розмовляти й могла йому щось відповісти.— А ми тебе, голубко, змусимо... Ось так, ось так... А потім ще й сокиру підгостримо.

Дід випростався, зсунув кашкета на потилицю, гукнув Павлові:

— Подивися, там у цеберці повинен бути брусок. Неси його лишень сюди. Бігом, бігом.

Дід працював весело. Він усе робив: і колов клинками грубі сучкуваті колоди, і тесав їх, і запилював по краях з якоюсь особливою насолодою, захопленням, мовби довгі роки був відірваний від цієї роботи, дуже заскучав і тепер, врешті, дорвався до неї. Лоб поблискував йому від краплинок поту. Кашкет зсунувся назад і ледь тримався на потилиці. Обличчя почервоніло. Очі світилися завзяттям. Та й увесь він мовби нараз одмінився: став меткий, рухливий, ніби всередині йому спалахнув якийсь молодий вогник і наповнив новою силою все його тіло.

— Гех... гех...

Павло із заздрістю дивився на нього. Хлопцеві навіть стало нудно сидіти на возі. Йому теж хотілося засукати рукави, примружити ліве око, як це робив дід, і собі щось майструвати. Він зіскочив з полудрабка, пішов допомагати дідові.

Поки жінка бігала на станцію до телефону, два вінки цябриння вже були готові.

Потім дід поліз у колодязь, жінка спустила йому цеберко, і він обережно зібрав гас.

Коли треба було виливати воду, дід надів на Архімеда хомут, прилаштував барок і

на товстій линві спустив у колодязь важке цебро, сам став на цябрину.

— А мені що робити? — запитав Павло.

— Як хочеш, можеш водити Архімеда, а коли ні — він і сам ходитиме.

— Як це сам? — недовіжливо подивився Павло на діда.

— А отак...

Дід набрав у цебро води, поклав канат на коліща.

— Но!

Архімед рушив, запищало коліща, і з темної глибини колодязя швидко піднімалася вгору чорна важка баддя. Хапаючи її за товсту дужку, дід не дуже голосно, але владно крикнув:

— Т-р-р!..

І в ту ж мить Архімед зупинився як укопаний.

Дід вилив воду, опустив цебро назад у темний отвір колодязя, накинув уже змокрілий канат знову на коліща і, як і раніше, не дуже голосно, але рішуче скомандував:

— Назад!

Архімед ворухнув нашорошеними вухами, потім помалу і обережно переставляючи ноги, позадкував до колодязя. Залізне цебро, спускаючись до води, натягувало канат, той тягнув барок та посторонки, і Архімедові ноги ні в що не заплутувалися.

Здивований Павло аж присів від реготу. Скільки він знає діда і Архімеда, навіть і гадки не мав, що ця мала конячина може творити такі чудеса.

— Чи ти бачив? А-ха-ха-ха...

Здивовано та радісно усміхнулася й жінка. А дід хитрувато моргнув оком, спокійно зауважив:

— Отакий у мене Архімед артист...

— Та його в цирк треба,— весело порадила жінка.

— А приходив один акробат,— вів серйозно Данило Парфенович,— каже, продай. Скільки хоч дам тобі за твого коника. Ну я не продав, бо мені без нього, самі бачите, як без рук, нема діла...

Павло ж так сміявся, що аж сльози на очах виступили.

Виливши воду, дід поміняв два вінки цябрини, що всотала в себе гас, і до вечора все було закінчено. Скоро із джерела в колодязь набігла свіжа холодна вода. Дід витягнув цеберко, набрав у білу алюмінієву чашку, напився, смачно прицмокнув. А ту воду, що залишилася, хлюпнув над колодязем у повітря. Нараз у бризках спалахнула веселка.

— Пийте на здоров'я! Добра водичка! — сказав весело дід.

Там же у будці вони вже й ночували. А коли наступного дня ще до схід сонця рушили далі в путь, жінка, проводжаючи їх, все йшла біля воза та дякувала дідові, що виручив її з біди.

На будівництві нової залізниці було людно, гамірно. Торохтіли трактори, гули автомашини, спроквола поцокуючи на стиках рейок, обережно просувалися довгі ешелони платформ, вантажені піском, шпалами, рейками. Обабіч залізничного полотна

ставили стовпи, тягнули дріт.

Врешті серед голого степу на запасній колії Павло побачив довгий ряд червоних теплушок. На деяких вагонах, надто над вікнами та біля дверей, стриміло тополеве гілля з пожухлим листом. Супроти на мотузці вітер маяв білизну.

Неподалік від ешелону на зеленому тлі поля полум'яніли акуратно викладені ряди цегли, білили стоси соснових дощок, безладно громадилося колоддя.

— От ми й приїхали,— зітхнув дід.

Першим зустрів його молодий технік Микола Кіндратович, у білому кітелі, білому кашкеті, з чорними фасонно підстриженими вусиками. Тільки-но побачив, так і накинувся: чому запізнився, чому без дозволу почав десь ремонтувати колодязя. Дід, як міг, пояснював, що жінка опинилася в біді і так не можна було її залишити, що він повідомив про свою затримку. Але Микола Кіндратович заспокоївся тільки після того, як удосталь налаявся.

— Отут будемо копати колодязя,— сказав суворо молодий технік, підводячи діда до білого пакільця.

— Ну що ж, копати, то й копати,— мовив дід покірно.

— Вода тут глибоко,— додав Микола Кіндратович,— метрів на п'ятнадцять, а може, й більше...

— То треба було б добре оглянути земельку, може, де є ближче,— зауважив дід.

Микола Кіндратович, певно, був із тих людей, котрі не терплять заперечень.

— Це вже все без вас зроблено,— кинув він, припалюючи тоненьку люльку на довгому манірно вигнутому мундштуку,— ваше діло копати...

Павлові жаль було дивитися, як дід від тих слів зіщулився, знизав плечима і мовчки пішов до воза.

До вечора встигли прокопати небагато, щось метрів зо три. Дід був мовчазний, похмурий, зовсім не схожий на того, яким бачив Павло його вчора, коли він порався біля колодязя, залитого гасом.

Після роботи до теплушок повернулися робітники. Вагони враз ожили, виповнилися людським гомоном, метушнею. В чистому повітрі степу терпко запахло димком.

Павла тягнуло туди, до того шумного містечка на колесах. Але дід до гурту не пішов. Він виліз із ями, спутав коня на лужку і, сьак-так помивши руки, з своїми помічниками — двома хлопцями — почав лаштувати в казанку польову кашу.

Хоч сонце стояло ще високо в небі, все ж не палило, як удень. Його скісне проміння м'яко голубило степ, і він від того мовби теж подобрішав: дихнув гіркуватими пахощами полину, медовим присмаком медуниці, солодкаво-прісним шумовинням досягаючого колосся.

Жайворонки, що цілий день видзвонювали десь у високості, в голубому лункому дзвоні неба, певно, притомилися і потроху змовкли. Тільки перепел, як і раніше, невтомно бив десь у житах:

Ха-вав... Ха-вав...

Каша була вже готова і смачно парувала в чорному закіптявілому казанку. Сьорбу (* рідкий навар) дід злив у велику білу алюмінієву миску, гущу потовк товкачкою, здобрив маслом. Поки він порався біля каші, хлопці нарізали в сковороду сала, поставили на жар, набили яєць. Потім казанок, миску з сьорбою і сковороду з яечнею, що грізно шкварчала та попихкувала на всі боки пахучими струминами пару, поставили на траву. Нарізали хліб на газету і теж поклали поруч. Сіли навколо, почали вечеряти.

Діда Павло просто-таки не пізнавав. Мовчазний, похмурий, він дивився довкола тоскним поглядом і час від часу зітхав. За всю вечерю не промовив жодного слова і потім мовчки мив казанок та миску.

— Даніле Парфеновичу,— гукнув його весело помічник,— що ви носа похнюпили? Ну, сказав він тут копати — і лихо його бери, будемо копати хоч на той світ!

Дід підвів на хлопця сірі очі. Напівприкриті віями, вони, здавалося, були втомлено-замислені.

— Ні, я думаю не так...— мовив він тихо, і Павло зрозумів, що дідові цілий день не давала спокою та розмова з Миколою 'Кіндратовичем.

А Павла, мовби магнітом, тягнув веселий робітничий гуртожиток на колесах, бо там уже хтось пробував баяна, дівчата наспівували пісню. Скоро на весь степ, що вже прочахав після полуденної спеки і ніжився в надвечірній прохолоді, з білого гучномовця від вагона-клубу полилася широко та привільно, все розкочуючись та відлунюючись, пісня бандуристок:

Червоні маки-и...

Хлопці — дідові помічники — пішли до ешелону, а за ними подався й Павло.

Данило Парфенович тим часом розпугав коня, надів уздечку, сів верхи і поїхав степовою вузьенькою доріжкою в бік села, що виднілося у вечоровому присмерку кілометрів за шість.

"Куди це дід?" — подумав Павло, слідкуючи, як у сизому серпанку, похитуючись, тане самотня постать вершника.

Назад повернувся Данило Парфенович, коли вже все небо густо зоряніло, а на заході серед багрянцю, що не встиг погаснути після заходу сонця, яскраво мінілася срібним сяйвом вечорова зоря. Десь заторохтів мотор, і у вікнах вагонів яскраво спалахнуло електричне світло. Загорілася лампочка і на високому стовпі, під яким на місточку, зробленому з нетесаних дощок, танцювали дівчата.

Тут був і Микола Кіндратович, той самий молодий технік, що кричав на діда. І чомусь мимоволі Павло почав стежити за ним. Танцював він, мабуть, краще за всіх хлопців. До кожного танцю брав собі іншу дівчину. А то часом самотньо стояв збоку, мовби нудьгуючи, і, схрестивши на грудях руки, димів маленькою люлечкою.

Павло то дивився на танцюристів, то підходив до столика, за яким грали в доміно, аж поки дід не торкнув його за плече:

— Чи не пора вже тобі, козаче, спати?

— Я ще не хочу. Ще рано...

— Ходім, ходім.

— Ну, я ось зараз прийду, тільки ще трохи...

Коли Павло повернувся до воза, дід брязкотів там цеберками. їх було десятка півтора.

— Нащо це стільки, діду? — поцікавився Павло.

— Лізь на воза... головами будемо сюди...— мовив Данило Парфенович так, ніби й не почув онукового запитання.

Вилізаючи на полудрабок, Павло знову поцікавився:

— А куди ви, дідусю, їздили?

І в ту хвилину побачив якийсь білий вузлик на возі.

— Що це?

Ні, це був не вузлик, а торбинка. В ній туго набита вовна. Так, так, звичайнісінька вовна.

— Ото по неї я й їздив у село.

— А навіщо вона вам?

— Та що ти причепився, як реп'ях? Лягай спати... Треба! — сердито буркнув дід.

Павло більше не допитувався. Ліг горілиць на сіно, і в ту ж мить у очі йому хлюпнув щедрий засів зірок. Он і Великий Віз перехилився, ледь не черкає дишлом горизонту. А он ще якась купочка зірок...

Музика, що лилася в степ із репродуктора від вагона-клубу, втихла. Потім погасла лампочка над танцювальним майданчиком. Тільки об стіл все ще стукали кісточки доміно.

Павлові спати зовсім не хотілося, хоч перепел десь поблизу кричав:

— Пора спать... Пора спать... Ха-вав... Ха-вав.

Хлопцеві чомусь знову пригадалася розмова діда з молодим техніком Миколою Кіндратовичем. Бачиш, значить, не всі поважають Павлового діда. Цей технік з манірно підстриженими вусиками кричав: "Ваше діло копати!" Навіть зараз Павло, здавалося, бачив, як від тих слів зіщулювся дід, увібрав голову в плечі, ніби йому по ній ударили чимось важким. Павло відчував неприязнь до того Миколи Кіндратовича, до тих манірних вусиків, до тієї люлечки на покрученому мундштуці. Коли б це Павло був дорослим, коли б він був начальником над тим техніком, то він би його навчив, як із старшими людьми треба говорити. Хлопцеві стало жаль діда, і він з особливою ласкою в голосі сказав:

— Лягайте, дідусю, досить уже вам...

Дід нічого не відповів, але все ж таки справді ліг на воза поруч з Павлом.

І Павло почав дрімати.

Але дідові не спалося. Він перевертався, кутив, раз по раз буркаючи й Павла. Потім врешті встав, босий пішов до колодязя.

Уже зійшов місяць, і в його сяйві Павлові видно було, як з дідом почало коїтися щось неймовірне. Він згорбився, закрив за спину руки і дрібнесенькими кроками тупцяв навколо колодязя. Здавалося, що вчора ввечері він щось загубив там і тепер

хотів ногами наступити на ту річ, знайти її. Але загублене, певно, не потрапляло під босі дідові ноги, і він усе далі відходив від колодязя, зникав за штабелями цегли, з'являвся з протилежного боку їх, так само дрібно перебираючи ногами.

Потому підійшов до воза, взяв торбину з вовною.

— Що ви робите, дідусю? — запитав Павло.

— А ти ще не спиш? — обізвався він. — Спи, завтра я тобі розкажу.

Але Павло стежив і далі за ним. А дід витягував з торби жмут вовни, клав її на землю, накривав перекинутою цеберкою. Відійде в інше місце, те ж саме робить.

Коли повернувся дід до воза, Павло вже не чув — спав.

А ранком між Данилом Парфеновичем і молодим техніком Миколою Кіндратовичем знову зав'язалася неприємна розмова. Хмураючи брови, дід сказав йому:

— Хоч ви й говорили, Миколо Кіндратовичу, що моє діло тільки копати, але я копати колодязя там, де ви показали, не буду... От що хоче, а не буду.

В того брови здивовано підскочили:

— Чому це так?

— Тому, що тут є вода не за п'ятнадцять метрів, а за вісім... Ось тут.

І дід показав місце якраз з протилежного боку на будівельному майданчику.

— А вам що, не однаково, де копати? — запитав технік, червоніючи.

— Ні, не однаково, — відрубав дід, дістаючи з кишені кисета та починаючи майструвати з газетного паперу цигарку, — бо не люблю дурної роботи.

Ту суперечку почули робітники, що вивантажували з платформи цеглу, і тепер теж з цікавістю слухали.

— А чого ж дурної? Ви одержите не за вісім метрів, а за п'ятнадцять.

— Це ж від кого я одержу?

— Від мене, — технік ткнув пальцем себе в груди. Дід примружив вії, мовби враз осліп, почав недобачати. Потім, ніби щось згадав, залився сміхом — нестримним, веселим, аж закашлявся.

— Чи чули? Ха-ха-ха...

Дід скинув кашкета, розкуйовдив волосся на голові.

— Ха-ха... Він буде мені платити! Чули?

Вмить обірвав сміх.

— А якими ж це грошима, молодий чоловіче, збираєтесь платити? Чи не го-су-дар-ственними, бува? Га? Чи тих грошенят не жаль? Та якими б не платив, синку, а копати я не бу-у-ду.

— Я вас примушу, — процідив технік крізь зуби, ледь стримуючи гнів.

— Ні, дідька лисого, — одрубав дід і хотів було вже йти геть, та потім передумав, зупинився, зовсім сумирно, по-домашньому спокійно та розсудливе додав: — Гроші, то лихо їх бери. Але людям тут жити треба і брати в колодязі воду. Нащо ж їм кожного дня рвати руки, щоб лізти за п'ятнадцять метрів у землю, коли вода ось, під носом.

Хтозна, чим би закінчилася та суперечка, бо молодий технік мав, мабуть, крутий характер, та й дід, знав Павло, не дуже любив звертати з дороги, коли бачив, що правда

на його боці. Аж тут приїхав інженер — огрядний, високий, в пенсне. Дід йому й розповів усе як було. Розповів і про те, як він півночі босоніж топтав землю, шукаючи, де найближче підступа водна жила. А потім ще й вовни під цеберки попідкладав.

— І ось саме в цьому місці вийняв вовну ранком мокру як хлющ. А ось тут, де почали копати, вона залилася сухою, ніби на печі лежала. От я Миколі Кіндратовичу й кажу, що вода отам метрів за вісім, не глибше.

Слухав інженер діда та все замислено протирав хусточкою пенсне. Врешті каже:

— Ну що ж, Миколо Кіндратовичу, Данило Парфенович нас ніколи не підводив. Думаю, що й цього разу нам варто його послухати. А скоро ось ми копатимемо колодязі трактором, новою машиною, тоді й зовсім ця справа буде легкою.

Павло так зрадів тим словам, що готовий був кинутися навприсядки танцювати. Глянув на робітників, а ті теж переморгуються, посміхаються, мабуть, також раді за діда.

Коли почали копати колодязя на новому місці, Павло знову побачив діда таким, яким він був позавчора. Рукави засукані, кашкет аж на потилиці, очі загорілися, то до цебра щось промовляє, то жарт кине. І хлопці, що працювали з дідом, теж повеселішали.

Суперечка Данила Парфеновича з молодим техніком, певно, зацікавила всіх робітників. Вони раз по раз підходили до колодязя, мовби боялися — чи не промахнеться цього разу дід Архімед, чи не доведеться й тут копати на п'ятнадцять метрів.

Але на восьмому земля вже була мокра і важка, а на дев'ятому вдарило таке сильне джерело, що далі копати просто-таки годі було.

Зійшлися робітники з усього будівництва, зазирають у колодязь до діда, сміються, жартують:

— Ну що, діду Архімеде, водичка є?

— Ой братці, потопаю...— відлунюють цементові колодязні кільця дідів радісний голос.— Тягніть мене нагору, бо втоплюся...

Десятки рук хапаються за мокру, брудну лину, тягнуть з жартами, сміхом. Над колодязем з'являється велика чорна кована баддя, а в ній у гумовому плащі, вимазаному глеєм та глиною, дід. Потім він якось ведмедкувато, незграбно вивалюється на землю, починає роздягатися.

Робітники, обступивши його, сиплють жартами:

— Молодець дід Архімед!

— Та дід Архімед і на печі найде воду...

— Він тобі й серед долоні відкриє фонтан...

Раптом кремезний робітник у брезентових рукавицях голосно гукає:

— А де ж той?

Він не називає імені, та Павло й так розуміє, що йдеться про Миколу Кіндратовича.

Всі оглядаються навколо, шукають очима молодого техника. Його нема. І, мабуть, тільки Павло бачив, як він, помітивши, що з колодязя тягнуть мокру землю, запалив

свою маленьку люлечку й пішов кудись у той бік за вагони.

— Утік бідолаха...— приска зо сміху робітник у рукавицях і кумедно втягує голову в плечі.

Гурт регоче. Між рядами цегли, штабелями дощок, безладням соснових колод в степ котиться те різноголосе, колюче:

— Ха-ха-ха...

А дід мовби й не чує. Заклопотано розв'язує мотузок, яким підперезано плащ, та ніяк розв'язати не може. Тоді хлопці допомагають йому, стягують за рукава плащ, фуфайку, чоботи. І дід враз стає маленький, щуплий, як підліток. Зосереджений і заклопотаний, він смішно розставляє босі ноги, надимає живіт, піднімає руки, починає робити "фізкультуру", щоб зігрітися. Обличчя його байдуже і навіть строге. Тільки в сірих очах діда, бачить Павло, скачуть веселі живчики. Ні, дума хлопець, не хитруй, діду, тобі все це не байдуже: ти не менш радий, ніж я, ніж оці люди, що так весело регочуть.